

T.DEĞİŞİM DÜŞÜNÜRLER

E.Durkheim(Vize ilk 6 bölüm)

🍏 Durkheim, toplumu kendi ayakları üzerinde duran bir gerçeklik olarak tanımlarken, sembolik etkileşimcilerden bazıları, toplum kavramı hakkında, bilgi sahibi olamadığımız ya da doğru anlayamadığımız şeyleri kapsayan yararlı bir terim olarak değerlendirdikleri görülür.

🍏 S. Simon ve E. Durkheim'in katkılarıyla gelişen işlevselci yaklaşım, değişimi, toplumsal kurumlar arasında birbirleriyle bağıntılı ilişkilerin sürekli yeniden denge ve uyum arayışı şeklinde açıklamaya çalıştıkları görülür.

🍏 Durkheim ise, toplumsal düzen içerisinde incelemeye çalıştığı toplumsal değişim olaylarını dikkate alan çalışmalar yaparak birbirleri ile ilişkili varsayımlar geliştirebilmiştir.

🍏 Durkheim, toplumsal değişimi, mekanik dayanışma ve organik dayanışma kavramları ile ifade etmeye çalışmış, mekanik dayanışmaya dayalı toplumlar, henüz fazlaca işbölümünün gelişmediği, yüz yüze birincil ilişkilerin söz konusu olduğu toplumları temsil ederken, organik dayanışma yüz yüze birincil ilişkilerin yerini ikincil ve resmi (formel) ilişkilere terk ettiği değişimi temsil eder.

🍏 Anlaşılabileceği gibi, postmodernistler, bilginin genel geçer, evrensel olduğu görüşünü benimsememektedirler. Yani İbn-i Haldun, Comte ve Durkheim'in çizgisinden gelen bütünlükçü toplum ve bilgi ilişkilerini reddederler. Bunlara göre, toplum kesin bilgi anlayışının temelini oluşturamaz. Çünkü postmodern sonrası toplumların bütünselliği bozulmuştur.

🍏 Bu bağlamda Marx'ta gözlemleyebildiğimiz yabancılaşma anlayışının, sosyal gerçekliğin ne olması gerektiği değil, ne olduğunun anlaşılması gerekliliği üzerinde duran ve olguya somut bir yaklaşım gösteren Durkheim, yabancılaşmanın temelinde, değer sistemlerinin, toplumsal normların, insanların davranış ve isteklerini yönlendirici ve belirleyici özelliğini yitirmesiyle, ahlâki değerlerin zayıflamasıyla dayanışmanın azalmasına dikkat çekmiştir.

🍏 Anomi kavramını sosyolojiye taşıyan Durkheim'e göre, sanayileşme ve kentleşmenin etkisinde artan farklılaşma, sosyal yapı ve kültürel unsurlar üzerinde yaptığı tahrip neticesinde, toplumsal ahlak gücünün azalmasıyla, birey bilincinin toplumsal bilinci giderek daha fazla etkilemesi ve zayıflatması anomik durumun nedeni olmaktadır.

🍏 İntihar gibi, ancak bireyselliği içinde anlaşılabileceği düşünülen bir davranış bozukluğu olgusunun bile toplumsal olabileceğini belirten Durkheim, yaptığı çalışmada üç ayrı intihar çeşidi üzerinde durur. Durkheim'e göre altruistik (diğergam-elcil) intihar, bireyin toplumla tam olarak bütünleşmesiyle ortaya çıkan intihardır. Topluma ve sosyal kümeye yüksek bir dayanışma ile bağlı olan birey, kendini toplumun veya grubun idealleri ve gayeleri için feda etmektedir.

🍏 Durkheim, İspanya, Portekiz, İtalya gibi nüfusun salt Katolik olan toplumlarda intihar oranının, halkı Protestan olan Prusya, Saksonya, Danimarka gibi ülkelere oranla daha az olduğunu tespit etmiştir. O, bunun nedenini, Protestanlığın, Katolikliğe göre daha özgür, daha hoş görülmesi nedeniyle bilimsel bilgiye daha fazla ihtiyaç duyan Protestanlığın özgür düşünce içerisinde insanın kendi inançlarını yeniden tanzim etme işinin ağırlığında görür.

🍏 1920'lerde Avusturya'da S. Simon, Comte ve Durkheim'in görüşlerinin etkisinde "Viyana Çevresi" diye anılan pozitivist entelektüel bir okul doğmuştur. Bu okulun doğuşu G. E. Moore ve Bertrand Russell'in 19. yüzyıla egemen olan idealizmden kopmalarıyla başlamış, Russell'in öğrencisi Wittengenstein'in çalışmalarıyla devam etmiş, geliştirdikleri görüşlere de "Mantıkçı Pozitivizm" adını vermişlerdir.

🍏 Durkheim, "Din Hayatının İlkel Şekilleri" adlı eserinde, dinin anlaşılabilmesi için en ilkel dinlerden (totem) başlanması gerektiğini ve dinî olgunun toplumsal bir nesne olarak incelenmesini ifade ettikten sonra, dinin toplum içerisindeki en önemli fonksiyonunun inanç ve pratikleri ile kutsal kabul edilen şeyler etrafında üyelerinin dayanışmasını ve bütünleşmesini sağladığını belirtmiştir .

🍏 Çeşitli Toplum Tipolojileri E. Durkheim'in "Organik" ve "Mekanik".

A.Comte (Vize ilk 6 bölüm)

🍏 Toplumu dinamik ve statik yönleri ile ele alan A. Comte, toplumda ortaya çıkan yeni bilgilerin etkisiyle, toplumların hiçbir zaman statik olmadıklarını, toplumların görülebilir bir biçimde kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda ilerlediğini ve bunun da davranışlara yansıdığını belirtir

🍏 A. Comte, Spencer ve Marx bütün insanlık tarihini dikkate alarak toplumsal değişim üzerinde çalışmalar yapmışlardır.

🍏 A Comte, toplumsal yapıyı anlayabilmek için, toplumsal statik ve toplumsal dinamik kavramlarını kullanmıştır. Yani toplumun hem devingenliğine hem de durağan yönüne dikkatleri çekmek istemiştir.

🍏 Comte toplumsal değişimi insan bilincinin değişimi ile ilişkilendirerek, tüm toplumların teolojik, metafizik ve pozitivist aşamalardan geçtiğini ileri sürmüştür.

🍏 A. Comte'a göre, tüm toplumlar tarih boyunca belli zihinsel aşamalardan geçerek evrimleşmişlerdir. Organizmaya benzeyen toplumlar, diğer canlı varlıklarda olduğu gibi evrimleşerek üç aşamadan geçmişlerdir. A. Comte'nin toplumsal değişmeyi belli bir toplum üzerinden olmayıp yerkürede yaşamakta olan tüm toplumlar üzerinden değerlendirmektedir.

🍏 Comte, "Üç Hal Yasasında" bilginin toplum içinde üç aşamadan geçtiğine ve bunların zihinsel aşamalar olduğuna (teolojik, metafizik ve pozitif), pozitif aşamanın son merhaleyi temsil ettiğine inanır. Pozitif aşama sistematik gözlem ve deneye dayanan bilgilerin gerçek bilgiler olduğunu ileri sürmek suretiyle, metafiziği dolayısı ile din bilimlerini yadsımıştır.

🍏 A. Comte toplumları, meşhur Kanun'undaki Üç Hal'e göre "Askeri", "Hukuk" ve "Sanayi" toplumu şeklinde üçe ayırmıştı.

🍏 A. Comte toplumları, meşhur Kanun'undaki Üç Hal'e göre "Askeri", "Hukuk" ve "Sanayi" toplumu şeklinde üçe ayırmıştı.

İbn Haldun(Vize ilk 6 bölüm)

🍏 İbn Haldun, doğa, kültür ve ümran kavramları arasında ilişkiler görerek toplumsal değişime dikkat çekmiştir.

🍏 İbn Haldun toplumsal yapıdaki değişimi bedevilikten hadariliğe geçiş olarak değerlendirir.

🍏 Çeşitli Toplum Tipolojileri İbn Haldun'un da "Bedevi" ve "Hadari" toplum şeklinde ikili bir tasnifinin bulunduğu bilinmektedir.

Karl Marx (Vize ilk 6 bölüm)

🍏 Karl Marx, toplumsal değişimi iktisadi üretim biçimlerinde ortaya çıkan değişimlerle açıklamaya çalışmıştır. Yani Marx değişimin nedenini tek bir nedenle açıklamak istemektedir.

🍏 Marx, toplumsal değişmeyi yalnızca "üretimin maddi güçleri" ile açıklamaya çalışmış, toplumsal yapıyı oluşturan tinsel (manevi) değerlerin değişim üzerindeki etkilerini göz ardı etmiştir. Toplumsal değişimde üretim biçimleri ve iktisadi yaklaşım etkili olmakla birlikte, söz konusu değişimi tek başına belirleyeceği iddiası, Max Weber'in "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhü" adlı çalışması ile Marx'ın görüşlerini etkilemiştir.

🍏 Felsefesini doğa ve duyulur evrenle ilişkilendirerek kuran Marx'ta ise yabancılaşma, kapitalist sistem içerisinde toplumun hızla evrimleşmesiyle değişim değerinin kullanım değeri üzerinden giderek büyüyen bir egemenlik kurması ve bunun sonucunda, insanın üretimine, emeğine, topluma ve kendi varlığına yabancılaşarak bunları kontrol etme gücünü

yitirmesidir. Böylece bu oluş sürecinde, bireyin ürettiği malın bireyi yönetmeye ve egemen olmaya başlaması, yani emeğin bireyin bir parçası olmaktan çıkması, yabancılaşmanın başlangıcı olmaktadır. Marx'a göre, yabancılaşma, proletaryanın kapitalist sisteme üstün gelmesiyle, insan kendi özüne dönecek ve yabancılaşmadan kurtulmuş olacaktır.

🍏 K. Marx, döneminin toplumsal-ekonomik problemlerine açıklık getirebilmek amacıyla, toplum-ekonomi ilişkilerinin analizine çalışmış, üretim araçlarının, yani alt yapıyı oluşturan ekonominin üst yapıyı oluşturan bilim, din, ahlâk gibi kurumların belirleyicisi olduğu kanaatine ulaşmıştır.

🍏 K. Marx'ın toplumsal değişim kuramı, Hegel'in diyalektik yaklaşımından etkilenecek ortaya çıkmıştır. Öyle ki Hegel, toplumun diyalektik bir hareketle mutlak bir amaca doğru ilerlediğini ifade etmişti. Determinist (gerekircilik) ve evrimci bir model sunan K. Marx, toplumsal değişimi iktisadi üretim biçimleri ile ilişkilendirir. İktisadi üretim biçimleri değiştikçe toplumsal yapının da değişeceğini ileri sürer. Yani Marx, toplumsal yapının değişimini tek bir nedene (iktisadi alt yapı ve sınıf çatışmaları) indirgemekte ve toplumsal değişim nedeni olarak fikirlerin olmadığını, iktisadi üretim biçimlerinin olduğunu ileri sürmektedir. Karl Marx oluşturduğu diyalektik kuramının bütün insanlık tarihine uygulanabileceğini, tüm toplumsal değişimleri de toplumsal sınıflar arasındaki çelişmelerin ortaya çıkaracağını ileri sürer.

Max Weber (Vize ilk 6 bölüm)

🍏 Max Weber'in "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu" adlı çalışması ile Marx'ın görüşlerini etkilemiştir.

🍏 Weber'in açıklamalarından, dinî-ahlâkî değerlerin anomi ve yabancılaşma pozisyonlarında, toplumun devamı ve toplumsal bütünlüğü korumayı amaçlayan yaptırımcı ve yayılmacı gücüyle, toplumsal kontrol sistemi olarak görevler üstlendiğini anlamaktayız.

🍏 Weber ise, Marx'ın toplumsal problem olarak ifade ettiği kapitalizmi, Protestan Ahlakı ile açıklamak istemiştir. Diğer bir ifadeyle, dinsel inançların bir ekonomik anlayışın doğuşunda önemli rol oynamış olduklarını göstermek istemiştir.

🍏 Weber, eserlerinde dinin tanımını yapmaktan kaçınmış, dinin tanımından dolayı olarak bahsetmiş; din gerçeğinin anlaşılabilmesi için, anlayıcı-yorumlama yönteminin kullanılması gerekliliği üzerinde durmuştur.

🍏 Weber'e göre, sırasında değerler ve özellikle de dini ve ahlaki değerler ve fikirler, sosyal ve ekonomik değişim olgusu içerisinde yer alabilir ve hatta yerine göre onlar bu değişikliklerin hakim faktörü rolünü üstlenebilirler. Hiç şüphesiz onlar, sosyal değişimin yegane hakim faktörü değildirler. Tersine bu olgu içerisinde başka birçok faktörler de rol oynamaktadırlar. Hatta faktör başka birçok durumlarda tersine sosyal değişmeye bir engel de teşkil edebilir.

J. Wach (Vize ilk 6 bölüm)

🍏 Shutz'un kullandığı fenomenoloji yöntemini G. Van der Leauw ve J. Wach, din sosyolojisine uygulamıştır. Wach, Din Sosyolojisi adlı eserinde, dinlerin muhtevalarına ait genel bir görünüş biçiminde sınıflandırılmasını ve gruplandırılmasını, ayrıca dinlerde benzer görülen olguları dinler tarihi verilerinden yararlanarak ele almıştır. Wach, dini, mensuplarının anladığı biçimde ele almaya çalışmıştır. Dinin kültür üzerindeki yaptırımı üzerinde duran Wach'a göre, dini anlamının pek çok yolu vardır ve fenomenoloji bunlardan bir tanesidir. Wach, din fenomenolojisini dinsel eylemleri, din mensuplarının ifade ettiği biçimde ele alan bir bilim dalı olarak tanımlar.

🍏 J. Wach ise, "kutsal" kavramı dâhilinde dini anlamaya çalışmıştır.

🍏 Wach, dini tecrübeyi akide (teori), ibadet (pratik), cemaat (toplum) gibi üç ana kategoride toplamaktadır. Bu durumda, bireysel ve toplumsal yaptırım gücüne sahip eylemleri bünyesinde barındırdığı anlaşılan dinin, diğer toplumsal kurumlarla olan ilişkisinin önemi de açığa çıkmaktadır.

🍏 1. Dinin Tanımı Problemi = J. Wach ise, "kutsal" kavramı dâhilinde dini anlamaya çalışmıştır.

Toynbee (Vize ilk 6 bölüm)

🍏 Organizmacı kuramın önemli temsilcilerinden birisi de Arnold J. Toynbee'dir. Toynbee, Civilization on Trial adlı kitabında, tarihsel bir incelemenin zaman ve mekan bakımından birbirlerini izleyen tek tek olaylarla ilgilenmemesi gerektiğini, tarihsel incelemenin konusunun toplumlar olması gerektiğini belirtir.

🍏 Toynbee, uygarlıkların gelişimi, değişimi ve yok oluşlarını iki öge ile açıklamaya çalışır. Toynbee, bunlardan birincisinin, toplumda yaratıcı küçük bir grubun bulunması, diğeri toplumun bulunduğu fiziksel çevrenin toplumsal gelişmelere uygun olmasının gerekliliği üzerinde durur. Bu iki özelliği taşıyan toplumlar uygarlık oluşturmaya uygun toplumlardır. Uygarlıkların çöküş ve yok oluşlarının nedenleri üzerinde duran Toynbee, çöküşü de toplumların içerden ve dışardan gelen meydan okumalara karşı koyamadığı zaman yok olacağını ileri sürer.

🍏 Toynbee, toplumların çöküş ve bölünme sürecinde toplumun içinden dört tip kurtarıcı hareket başlayacağını, bu hareketlerin gericiler, ilericiler, ilgisizler ve değiştirici dinsel kurtarıcılar olduğunu ve bunlardan yalnızca değiştirici dinsel kurtarıcıların başarılı olacağını belirtir ve uygarlıkların devrinsel olarak doğup öleceklerini ileri sürer.

🍏 Toynbee, toplumsal değişim ile ilgili Roma İmparatorluğu döneminde önemli bir olayı okuyucuları ile paylaşır. Toynbee'nin "meydan okuma" yaklaşımının güç bir iş olduğunu, basit olmadığını göstermektedir.

S. Freud (Vize ilk 6 bölüm)

🍏 Orta boy kuramlar arasında değerlendirilen çatışma modelleri, bireysel ve toplumsal gruplar üzerine odaklanmışlardır. Çatışmayı birey düzeyinde ele alan görüşler, çatışmanın bireyin içgüdüsel (sevk-i tabi) bir özelliği olarak değerlendirmişlerdir. S. Freud ve G. Simmel önemli temsilcilerindendir.

🍏 S. Freud dini "Totemizm" ekseninde algılamış ve değerlendirmiştir.

🍏 Dini insan zihniyetinin geçirdiği aşamalarla çözümlemeye çalışan Comte'un yanı sıra , bireyin kişiliğinin gelişiminde bireyin güçsüzlüğünü aşabilmek için baş vurduğu sisteme din olarak bakan Freud'un tanımı, suçluluk bilincini, dinin özünde merkezî bir görüngü (fenomen) olarak yerleştirmeyi düşünmesi , din gibi evrensel bir konuyu öznel (sübjektif) bir tanımla genelleştirmek arzusunda olduğu anlaşılmaktadır.

Hegel (Vize ilk 6 bölüm)

🍏 Yabancılaşmanın yoğunluğu zamana ve bölgelere göre farklılık göstermekle birlikte, XVIII ve XIX yüzyıllar Sanayi Devriminin ve hızlı dönüşümlerinin yaşandığı bir dönem olup, yüzyılın düşünürleri Spinoza, Fichte, Hegel, Marx, Kierkegaard yaşadıkları çağın katı, boş amaçsız ve ruhsuz bir çağ olmasından yakınmışlardır.

🍏 Felsefesini mutlak ruhun yabancılaşması üzerine kuran ve insanın bütünlüğünün yeniden yapılandırılması gerekliliğini düşünen Hegel'de yabancılaşma, Tanrı-insan varoluşunda Tanrı'nın insana ve insanın tanrıya yabancılaştığını ve devrî (döngüsel) bir biçimde insanın maddi varoluşunun, maddi olmayan öze sıvanması⁵⁶ nedeniyle yabancılaşmadan sıyrılma çabası (dealinetion) içerisindeki benlik olarak belirlemektedir.

🍏 Hegel diyalektiği, idealist felsefenin aracı olarak değerlendirmiştir.

🍏 Gerçekte K. Marx'ın toplumsal değişim kuramı, Hegel'in diyalektik yaklaşımından etkilenecek şekilde ortaya çıkmıştır. Öyle ki Hegel, toplumun diyalektik bir hareketle mutlak bir amaca doğru ilerlediğini ifade etmişti. Hegel'e göre insan beyninin hayat süreci yani insanın düşünce süreci bağımsız bir varlıktır ve gerçek dünyaya fikirler (idea) şekil verir ve dünya yalnızca "idea"nın bir dış görüntüsüdür.

🍏 Hegel'e göre ideler tarihin ve dolayısıyla sosyal değişim olgusunun temel faktörlerini oluşturmaktadırlar.

T.değişim bazı ilkler

- 🍏 Değişim kavramı üzerinde duran ilk düşünürlerden Herakleitos (M.Ö. 535), “Bir nehirde iki kez yüzülemez” der.
- 🍏 Modernizm (modernism) kavramı, ilk olarak Batılı toplumlarda ortaya çıkmıştır.
- 🍏 Toplumsal değişimi organizma ve evrim kavramları üzerinden ele alan Spencer, insanlar ilk olarak kabile yaşamını deneyimlemişler, endüstrileşme ile de milletleşme sürecine girmişlerdir.
- 🍏 Tarihi kaynaklar, bireysel olmaktan çok kolektif unsurlar taşıyan ilk bilgilerin mitoloji ve inançlarla birlikte kullanıldığını tespit etmişlerdir.
- 🍏 Modern hermeneutik geleneğinin ilk sistemli yöntemini W. Dilthey (1833-1911) temsil eder.
- 🍏 Durkheim’de, bilgi ilkelerinin ilk dinlerdeki zümre sınıflamaları ve bunlara bağlı toplumun dini mantığından doğduğunu söyler.
- 🍏 Ahlaki yapılanmanın anlaşılabilmesi yönündeki çabaların İlkçağlardan başlayarak günümüze kadar düşünürlerin gündemini meşgul ettiğini görüyoruz.
- 🍏 Bireyin insani özellikler taşımasında ilk temel düzey, toplum olmaktadır.
- 🍏 Weber' e göre, peygamberi önderin karizması, misyonunun ilk döneminde çok güçlü ve etkilidir.
- 🍏 Gerçekte milli dinler, ilk çağların dinleridir.

Mübeccel Kıray (1923-2007): Tampon Kuram

- Toplumsal yapıda ortaya çıkan değişimleri, işlevsel açıdan ele alan Mübeccel Kıray, değişime uğrayan yapının işlevsel olan yönlerinin nasıl değiştiğinin anlaşılmasını açıklamaya çalışmaktadır.
- Kıray, toplumsal yapının değişiminde eskinin yerini yeni değerlerin almaya başladığını, yeni değerlerin işlevsel duruma gelmesi ile toplumda bütünleşmenin ahengin yeniden sağlandığını belirtir. Yani değişime uğramaya başlayan toplumsal yapının, tampon kurumlar oluşturduğunu, bu tampon kurumların işlevsel bütünlüğü sağlamada önemli rol oynadıklarını ifade etmektedir.
- Kıray’ın toplumsal değişimde rol oynadığı tampon kurumları iki temel düzeyde değerlendirdiği görülür. Kıray’a göre toplum her zaman için işlevsel bir yapıya sahip olup, toplumsal yapının değişmesi aşamasında toplumsal yapı unsurları aynı zaman ve aynı hızla değişime uğramazlar. Aynı hız ve zamanda değişmeyen toplumsal yapının öğeleri, işlevselliğini sağlayabilmek için, tampon kurumlar ortaya çıkarırlar.
- Kıray, “Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası” adlı çalışmasında, Ereğli’de kurulan ağır sanayinin toplumsal değişimini incelemiştir. Kıray yaptığı çalışmada toplumsal yapının değişime uğradığını ancak örneğin aile kurumunda baba-çocuk ilişkilerinin dengeli bir değişime uğrayarak, annenin, çocuk ilişkilerinde babanın bıraktığı boşluğu doldurduğunu tespit etmiştir.